

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΚΑΙ
ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΛΥΚΕΙΩΝ
ΔΕΥΤΕΡΑ 6 ΙΟΥΝΙΟΥ 2022 - ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΕΞΙ (6)**

A. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Αριστοτέλης, Πολιτικά, 1253a7-18

Διότι δὲ πολιτικὸν ὁ ἄνθρωπος ζῶν πάσης μελίττης καὶ παντὸς ἀγελαίου ζῶου μᾶλλον, δῆλον. Οὐθὲν γάρ, ὡς φαμέν, μάτην ἢ φύσις ποιεῖ· λόγον δὲ μόνον ἄνθρωπος ἔχει τῶν ζῶων· ἢ μὲν οὖν φωνὴ τοῦ λυπηροῦ καὶ ἡδέος ἐστὶ σημεῖον, διὸ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει ζῶοις (μέχρι γὰρ τούτου ἢ φύσις αὐτῶν ἐλήλυθε, τοῦ ἔχειν αἴσθησιν λυπηροῦ καὶ ἡδέος καὶ ταῦτα σημαίνει ἀλλήλοις), ὁ δὲ λόγος ἐπὶ τῷ δηλοῦν ἐστὶ τὸ συμφέρον καὶ τὸ βλαβερὸν, ὥστε καὶ τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἄδικον· τοῦτο γὰρ πρὸς τὰ ἄλλα ζῶα τοῖς ἀνθρώποις ἴδιον, τὸ μόνον ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ καὶ δικαίου καὶ ἀδίκου καὶ τῶν ἄλλων αἴσθησιν ἔχειν· ἢ δὲ τούτων κοινωνία ποιεῖ οἰκίαν καὶ πόλιν.

Επίκτητος, Διατριβαί, Β10.1-4

Σκέψαι τίς εἶ. Τὸ πρῶτον ἄνθρωπος, τοῦτο δ' ἐστὶν οὐδὲν ἔχων κυριώτερον προαιρέσεως, ἀλλὰ ταύτη τὰ ἄλλα ὑποτεταγμένα, αὐτὴν δ' ἀδούλευτον καὶ ἀνυπότακτον. Σκόπει οὖν, τίνων κεχώρισαι κατὰ λόγον. Κεχώρισαι θηρίων, κεχώρισαι προβάτων. Ἐπὶ τούτοις πολίτης εἶ τοῦ κόσμου καὶ μέρος αὐτοῦ, οὐχ ἔν τῶν ὑπηρετικῶν, ἀλλὰ τῶν προηγουμένων· παρακολουθητικὸς γὰρ εἶ τῇ θεῖα διοικήσει καὶ τοῦ ἐξῆς ἐπιλογιστικὸς. Τίς οὖν ἐπαγγελία πολίτου; Μηδὲν ἔχειν ἰδίᾳ συμφέρον, περὶ μηδενὸς βουλευέσθαι ὡς ἀπόλυτον, ἀλλ' ὥσπερ ἄν, εἰ ἢ χεὶρ ἢ ὁ πούς λογισμὸν εἶχον καὶ παρηκολούθουν τῇ φυσικῇ κατασκευῇ, οὐδέποτε ἂν ἄλλως ὄρμησαν ἢ ὠρέχθησαν ἢ ἐπανενεγκόντες ἐπὶ τὸ ὅλον.

A1.α. Να γράψετε στο τετράδιό σας τον αριθμό που αντιστοιχεί σε καθεμιά από τις παρακάτω περιόδους λόγου και δίπλα σε αυτόν τη λέξη «**Σωστό**», αν είναι σωστή, ή τη λέξη «**Λάθος**», αν είναι λανθασμένη, με βάση τα δύο αποσπάσματα του διδαγμένου κειμένου:

1. Η γνώση των ηθικών αξιών δημιουργεί την οικογένεια και την πόλη.
2. Αν το πόδι και το χέρι είχαν λογική, θα λειτουργούσαν αυτόνομα.
3. Χρέος του πολίτη είναι να επιδιώκει το ατομικό του συμφέρον.

(μονάδες 6)

A1.β. Με βάση το πρώτο απόσπασμα του διδαγμένου κειμένου να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της **Στήλης Α** με αυτές της **Στήλης Β** που διαφοροποιούν τον άνθρωπο από τα άλλα ζώα.

Στήλη Α	Στήλη Β
α. φωνή	1. άνθρωπος
β. λόγος	
γ. λυπηρόν	2. ζῷον
δ. δίκαιον	

(μονάδες 4)

Μονάδες 10

B1. «**Διότι δὲ πολιτικὸν ... ἔχει τῶν ζῴων**»: ποια άποψη διατυπώνει ο Αριστοτέλης για τον ρόλο της φύσης και του λόγου στον χαρακτήρισμό του ανθρώπου ως πολιτικού όντος;

Μονάδες 10

B2. Πώς παρουσιάζει ο Επίκτητος τον άνθρωπο της εποχής του και τον ρόλο του στον κόσμο; (μονάδες 6) Να εντοπίσετε δύο γλωσσικές επιλογές με τις οποίες αυτός εκφράζεται. (μονάδες 4)

Μονάδες 10

B3. Να γράψετε στο τετράδιό σας τον αριθμό που αντιστοιχεί σε κάθε φράση της **Στήλης Α** και δίπλα το γράμμα της **Στήλης Β** που αντιστοιχεί στο σωστό όνομα (ένα όνομα της **Στήλης Β** περισσεύει).

Στήλη Α	Στήλη Β
1. πατέρας του Αριστοτέλη	α. Ερμίας
2. ο Αριστοτέλης έγραψε γι' αυτόν παιάνα	β. Εύδοξος
3. ίδρυσε τον «Περίπατον»	γ. Ηρακλείδης
4. επηρέασε επιστημονικά τον Αριστοτέλη	δ. Νικόμαχος
5. μαθητής του Αριστοτέλη	ε. Θεόφραστος
	στ. Αλέξανδρος

Μονάδες 10

B4.α. Να αντιστοιχίσετε στο τετράδιό σας καθεμιά αρχαία ελληνική λέξη της **Στήλης Α** με την ετυμολογικά συγγενή της νεοελληνική λέξη της **Στήλης Β** (στη **Στήλη Β** περισσεύει μία λέξη).

Στήλη Α	Στήλη Β
1. προβάτων	α. σκόπιμος
2. διοικήσει	β. χειροποίητος
3. πούς	γ. προβολή
4. χείρ	δ. οικογένεια
5. σκέψαι	ε. απόβαση
6. συμφέρον	στ. ανυπόφορος
	ζ. χταπόδι

(μονάδες 6)

B4.β. Για καθεμιά από τις δύο παρακάτω λέξεις να γράψετε μία πρόταση ή περίοδο λόγου στα νέα ελληνικά, όπου η ίδια λέξη, στο ίδιο μέρος του λόγου, σε οποιαδήποτε μορφή της (πτώση, αριθμό, γένος, έγκλιση, χρόνο), χρησιμοποιείται με διαφορετική σημασία από αυτήν που έχει στο αρχαίο κείμενο:

«**ἀδούλευτον**», «**προηγούμενων**».

(μονάδες 4)

Μονάδες 10

B5.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Στο παρακάτω κείμενο ο Ευάγγελος Παπανούτσος αναφέρεται στην έννοια της προαίρεσης.

Όπου προαίρεση, εκεί και βούληση. Όπου δεν υπάρχει προαίρεση, εκεί ούτε βούληση. Αυτές οι απλές φράσεις λένουν πολλά πράγματα. Πρώτον ότι προαίρεση ούτε χρειάζεται ούτε γίνεται σε όλες τις περιστάσεις της ζωής, αφού κάνουμε άπειρα πράγματα από το πρωί έως το βράδυ χωρίς σκέψη και ζύγισμα, από συνήθεια, μηχανικά, όπως μας έμαθε ο κοινωνικός εθισμός. Δεύτερον ότι μόνο στον άνθρωπο υπάρχει β ο ύ λ η σ η (με το αυθεντικό και πλήρες νόημα του όρου), γιατί μόνο στον άνθρωπο έχουμε προαίρεση. Στο ζώο υπάρχει ό ρ ε ξ η, όχι βούληση, γιατί στο ζώο δεν έχουμε ηθική προαίρεση.

Ε.Π. Παπανούτσος, *Νόμος και Αρετή*, εκδ. Δωδώνη, σελ. 35-36.

Ποια είναι η άποψη που διατυπώνει ο Ευ. Παπανούτσος για την προαίρεση; Να τη συγκρίνετε με την αντίστοιχη άποψη του Επίκτητου (απόσπασμα β').

Μονάδες 10

Γ. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Θουκυδίδης A121, 1-4

(ed. OXFORD CLASSICAL TEXTS)

Στη συνέλευση της Πελοποννησιακής Συμμαχίας πρώτοι λαμβάνουν τον λόγο οι Κορίνθιοι, οι πιο σκληροί υποστηρικτές του πολέμου εναντίον της Αθήνας, και εξηγούν γιατί οι Πελοποννήσιοι θα νικήσουν.

Ἡμεῖς δὲ νῦν καὶ ἀδικούμενοι τὸν πόλεμον ἐγείρομεν καὶ ἱκανὰ ἔχοντες ἐγκλήματα, καὶ ὅταν ἀμυνόμεθα Ἀθηναίους, καταθησόμεθα αὐτὸν ἐν καιρῷ. κατὰ πολλὰ δὲ ἡμᾶς εἰκὸς ἐπικρατῆσαι, πρῶτον μὲν πλήθει προύχοντας καὶ ἐμπειρία πολεμικῆ, ἔπειτα ὁμοίως πάντας ἐς τὰ παραγγελλόμενα ἰόντας, ναυτικόν τε, ᾧ ἰσχύουσιν, ἀπὸ τῆς ὑπαρχούσης τε ἐκάστοις οὐσίας ἐξαρτυσόμεθα καὶ ἀπὸ τῶν ἐν Δελφοῖς καὶ Ὀλυμπίᾳ χρημάτων· δάνεισμα γὰρ ποιησάμενοι ὑπολαβεῖν οἷοί τ' ἐσμέν μισθῷ μείζονι τοὺς ξένους αὐτῶν ναυβάτας. ὦνητή γὰρ ἡ Ἀθηναίων δύναμις μᾶλλον ἢ οἰκεία· ἡ δὲ ἡμετέρα ἦσσαν ἂν τοῦτο πάθοι, τοῖς σώμασι τὸ πλέον ἰσχύουσα ἢ τοῖς χρήμασιν.

ὑπολαβεῖν: να προσελκύσουμε, **ναυβάτας**: πεζοναύτες, **ὦνητή**: αυτή που μπορεί να αγοραστεί.

Γ1. Να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του παρακάτω αποσπάσματος: «**δάνεισμα γὰρ ... χρήμασιν**».

Μονάδες 10

Γ2. Για ποιους λόγους οι Κορίνθιοι υποστηρίζουν ότι οι Πελοποννήσιοι θα νικήσουν τους Αθηναίους;

Μονάδες 10

Γ3.α. «**Ἡμεῖς δὲ νῦν καὶ ἀδικούμενοι τὸν πόλεμον ἐγείρομεν** »: να ξαναγράψετε το απόσπασμα μεταφέροντας τους κλιτούς τύπους στον αντίθετο αριθμό.

(μονάδες 5)

Γ3.β. «**καὶ ὅταν ἀμυνόμεθα ... προύχοντας** »: να μεταφέρετε τους ρηματικούς τύπους στο β' ενικό πρόσωπο της προστακτικής αορίστου στη φωνή που βρίσκονται και το επίθετο στο ν συγκριτικό βαθμό (στο γένος, αριθμό και πτώση που βρίσκεται).

(μονάδες 5)

Μονάδες 10

Γ4.α. Να χαρακτηρίσετε συντακτικά τους όρους:

ἔχοντες, ἐπικρατήσαι, πλήθει, μισθῶ, ναυβάτας, ἡ οἰκεία.

(μονάδες 6)

β. «**Ἡμεῖς δὲ νῦν καὶ ἀδικούμενοι τὸν πόλεμον ἐγείρομεν** »: να μεταφέρετε το απόσπασμα στον πλάγιο λόγο με απαρεμφατική σύνταξη και με εξάρτηση από τη φράση «**Οἱ Κορίνθιοι ἔλεγον**».

(μονάδες 4)

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1. α.

1- Σωστό

2- Λάθος

3- Λάθος

A1.β.

α-2

β-1

γ-2

δ-1

B.1. Ο φιλόσοφος προσθέτει άλλο ένα επιχείρημα, για να αποδείξει ότι ο άνθρωπος είναι από τη φύση του προορισμένος να ζει μέσα σε πόλεις. Ο άνθρωπος ανήκει στα *άγλαϊα ζῶα*, ωστόσο οι σχέσεις που πραγματώνει δεν είναι όμοιες με τις σχέσεις που αναπτύσσει ένα ζώο με άλλα ζώα και με το περιβάλλον. **Η φύση δεν κάνει τίποτε χωρίς σκοπό · όλες οι φυσικές διεργασίες κάπου αποβλέπουν. Πρόκειται για φράση που επαναλαμβάνει ο Αριστοτέλης σε πολλές πραγματείες του. Υποστηρίζει ότι στη φύση τίποτε δεν γίνεται μάταια, τα πάντα εξυπηρετούν ορισμένη σκοπιμότητα, από την οποία και νοηματοδοτούνται.** Η φύση προίκισε μόνο τον άνθρωπο με λόγο. **Η λέξη λόγος χρησιμοποιείται συχνά για να δηλωθούν αξεχώριστες μεταξύ τους η λογική (ως ιδιαίτερο γνώρισμα του ανθρώπου και ως διανοητική δραστηριότητα) και η γλώσσα (ως σύστημα σημείων και ως συγκεκριμένη έκφραση).** Στο συγκεκριμένο χωρίο ο λόγος αντιδιαστέλλεται προς την φωνή, και, συνεπώς, έχει ενισχυμένη τη σημασία της γλώσσας (χωρίς να χάνεται βέβαια η σημασία της ανθρώπινης λογικής). Τα υπόλοιπα ζώα, λοιπόν, διαθέτουν απλή φωνή (άναρθρες κραυγές) μέσω της οποίας μπορούν απλώς να μεταδίδουν μεταξύ τους το συναίσθημα του ευχάριστου και του δυσάρεστου, γιατί μόνο αυτό τους είναι απαραίτητο για να επιβιώσουν. Από την άλλη, η φύση **στον άνθρωπο** έδωσε τον λόγο, με τη μορφή τόσο **του έναρθρου λόγου** όσο και **της λογικής σκέψης**, επειδή τον προόριζε να ζήσει μέσα σε πολιτική κοινωνία. Πρόκειται για μια σύνθετη και ανώτερη ικανότητα από αυτή των ζώων, που αποτελεί και την **ειδοποιό διαφορά** του ανθρώπου από τα άλλα ζώα. Τον βοηθά όχι μόνο να εκφράζει τα συναισθήματά του, αλλά και να αντιλαμβάνεται και να κάνει φανερές σύνθετες αφηρημένες έννοιες και αξίες, όπως είναι το καλό και το κακό, το ωφέλιμο και το βλαβερό, το δίκαιο και το άδικο και άλλες παρόμοιες, όπως είναι το όμορφο και το άσχημο, το όσιο και το ανόσιο και να

εκπληρώνουν το σκοπό της ύπαρξής τους. **Χάρη σ' αυτές ο άνθρωπος δεν καταφέρνει μόνο να επιβιώσει, αλλά και να επιτύχει ανώτερους στόχους, όπως να συγκροτήσει κοινωνίες (οικογένεια και πόλη) και να δημιουργήσει πολιτισμό** (να αναπτύξει τα γράμματα, τις τέχνες, να θεσπίσει νόμους κτλ). Οι έννοιες αυτές, που μας θυμίζουν την «αϊδῶ» και τη «δίκη» του Πρωταγόρα («ἴν' εἶεν πόλεων κόσμοι τε καὶ δεσμοὶ φιλίας συναγωγοί»), αποτελούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις για να μπορεί ο άνθρωπος να συμβιώνει αρμονικά με άλλους ανθρώπους και να διατηρεί την ισορροπία στις μεταξύ τους σχέσεις. Ο άνθρωπος, λοιπόν, είναι φύσει πολιτικόν ζῷον πράγμα που αποδείχθηκε από το γεγονός ότι προικίστηκε εκ φύσεως με την ικανότητα της ἔλλογης σκέψης και ομιλίας.

B2.

Η φιλοσοφία από την ελληνιστική εποχή έβλεπε ότι ο άνθρωπος δεν είναι πλέον πολίτης μιας συγκεκριμένης πόλης, αλλά υπήκοος ενός μεγάλου βασιλείου ή αργότερα, της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Αν οι βεβαιότητες του ανθρώπου αρχίζουν να κλονίζονται μέσα σε αυτόν τον καινούργιο και ανοίκειο περιβάλλον, αν νιώθει ότι οι δεσμοί του με τη γενέθλια διαρρηγνύονται, είναι πιθανό να στραφεί στον εαυτό του και να νιώσει ότι δεν έχει πατρίδα ή ότι όλος ο κόσμος είναι η πατρίδα του. Αλλά ποιος είναι και ποια είναι η θέση του μέσα στον κόσμο; (φάκελος υλικού, εισαγωγικό σημείωμα, σελ. 185)

Κατά τον Επίκτητο, ο άνθρωπος εντάσσεται σε μια παγκόσμια κοινότητα, αποτελώντας οργανικό τμήμα της. *Ασφαλώς δεν υπήρχε κάποιο παγκόσμιο κράτος, ώστε η έννοια του πολίτη να έχει κυριολεκτική σημασία: ο κόσμος εννοείται με τη στωική σημασία, ως ένα ενιαίο σύνολο που διέπεται από τον φυσικό νόμο και τη λογικότητα (φάκελος υλικού, σελ. 187).* Ο στωικός φιλόσοφος δεν θεωρεί τον άνθρωπο ως ένα από τα υπηρετικά μέρη του κόσμου («οὐχ ἔν τῶν ὑπηρετικῶν»), δηλαδή δεν είναι κάποιος που υποτάσσεται στο θέλημα άλλων, ακολουθώντας και εφαρμόζοντας τυφλά εντολές, ακολουθώντας μια προδιαγεγραμμένη από άλλους πορεία. Ιεραρχικά ο άνθρωπος είναι ένα από τα ηγεμονικά μέρη του κόσμου («...ἀλλὰ τῶν προηγουμένων»).

Αυτή η ηγετική θέση που έχει στο σύμπαν απορρέει από τη λογική του φύση, δηλαδή από την ικανότητά του να κατανοεί τη θεϊκή διακυβέρνηση του κόσμου. *Αυτό που κινεί τον κόσμο είναι η «είμαρμένη», η απαραβίαστη τάξη του κόσμου, μια λογική συνεκτική δύναμη, ο ίδιος ο λόγος. Όλα γίνονται σύμφωνα με αυτήν, που κάνει τα πράγματα ενωμένα σε μία παγκόσμια συμπάθεια.* Κατά τον Επίκτητο, εμείς οι άνθρωποι έχουμε τη δυνατότητα, υπακούοντας στις εντολές του *ἐν ἡμῖν λόγου*, να εναρμονιζόμαστε με τον κοσμικό λόγο και κατ' επέκταση με τη φύση. Με άλλα λόγια, ο *ἐν ἡμῖν λόγος* μας δίνει τη δυνατότητα να αντιλαμβανόμαστε τις πιθανές συνέπειες των ενεργειών μας, εξετάζοντας τις δυνατότητες εξέλιξης των πραγμάτων, ανάλογα με τις επιλογές μας. Έτσι, είμαστε σε θέση να βρίσκουμε την ενδεδειγμένη, την κατάλληλη στάση και συμπεριφορά, τόσο έναντι των εξωτερικών πραγμάτων όσο και έναντι του εαυτού μας, την οποία οφείλουμε και να επιλέγουμε.

Από τη στιγμή που ο άνθρωπος αυτοπροσδιορίζεται ως πολίτης του κόσμου είναι αναγκαίο να συνειδητοποιήσει ποια είναι η αποστολή του με αυτή την ιδιότητα. Η απάντηση του Επίκτητου είναι η ακόλουθη: **πιο συγκεκριμένα, ο άνθρωπος οφείλει να μην προτάσσει**

το προσωπικό του συμφέρον (Μηδὲν ἔχειν ἰδίᾳ συμφέρον) και να μην αποφασίζει σαν να ήταν αποκομμένος από την ολότητα.

Η άποψη αυτή εκφράζεται με **ένα νέο ρητορικό ερώτημα («Τίς οὖν ἐπαγγελία πολίτου;»)**, που αποτελεί λογική συνέχεια της προηγούμενης παραδοχής ότι ο άνθρωπος είναι πολίτης του κόσμου (**«πολίτης εἶ τοῦ κόσμου»**). Επίσης, ο φιλόσοφος, για να στηρίξει την προτροπή του σχετικά με την αποστολή του πολίτη, **χρησιμοποιεί μια παρομοίωση με το ανθρώπινο σώμα**, το οποίο αποτελεί και αυτό ένα σύνολο («ὄλον») αποτελούμενο από μέρη («ἀλλ' ὥσπερ ἄν, εἰ ἡ χεὶρ ἢ ὁ πούς λογισμὸν εἶχον...ἢ ἐπανενεγκόντες ἐπὶ τὸ ὄλον»). Τα μέρη του σώματος αν και επιτελούν διαφορετικές λειτουργίες, αλληλεξαρτώνται και συνεργάζονται. Ο άνθρωπος, λοιπόν, δεν πρέπει να εξετάζει τίποτε με βάση το προσωπικό του συμφέρον και να αποφασίζει σαν να ήταν μεμονωμένο άτομο, αλλά να ενεργεί όπως ακριβώς θα ενεργούσε το χέρι ή το πόδι, αν είχαν λογική και μπορούσαν να καταλάβουν τη διάταξη της φύσης. Δεν θα κινούνταν άναρχα, αλλά συντονισμένα και ως σύνολο, ώστε να λειτουργεί σωστά το «ὄλον», το σώμα.

B.3.

1-δ

2-α

3-ε

4-β

5-στ

Περισσεύει το γ

B4.α

1-ε

2-δ

3-ζ

4-β

5-α

6-στ

Το γ περισσεύει

B4. β.

- Οι μαθητές δεν πρέπει να πηγαίνουν στο μάθημα των αρχαίων ελληνικών με αδούλευτο το αδίδακτο κείμενο.

- Τα αποτελέσματα των προηγούμενων εκλογών ήταν αναμενόμενα.

B.5. Το πλέον ουσιώδες στοιχείο της ανθρώπινης ύπαρξης, σύμφωνα με τον Επίκτητο, είναι η **προαίρεσις**. Ο Επίκτητος πιστεύει ότι η προαίρεση καταξιώνει τον άνθρωπο και τη θεωρεί το *κράτιστον*, το *κυριώτερον*, το ισχυρότερο στοιχείο του ανθρώπου, καθώς είναι σύμφυτη με την ελευθερία του. Αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους όρους της αρχαίας ηθικής φιλοσοφίας και συγκεκριμένα στον Επίκτητο σημαίνει την ελεύθερη βούληση, την ελεύθερη στοχαστική επιλογή ενεργειών που συγκροτεί τον ηθικό χαρακτήρα του ανθρώπου. Είναι κυρίως μία κρίση, η έλλογη ικανότητα να επιλέγουμε και να αποβλέπουμε στα αποτελέσματα των πράξεών μας. Προϋπόθεση για την *προαίρεσιν* είναι η *διαίρεσις* των πραγμάτων σε αυτά που εξαρτώνται από εμάς (*τα ἐφ' ἡμῖν*) και σε αυτά που βρίσκονται πέρα από τις δυνάμεις μας (*τα ἀπροαίρετα, τα οὐκ ἐφ' ἡμῖν*) και είναι *ἀδιάφορα* για εμάς και την επίτευξη της ευδαιμονίας. Επομένως, η προαίρεση καλύπτει την ηθική θέληση, τη βούληση και τη διάνοια, τον νου, τη λογική δύναμη. Ο άνθρωπος σκέφτεται και αποφασίζει, πριν πράξει, και συνειδητά επιλέγει και απορρίπτει. Προαίρεση λοιπόν είναι η βούληση που συνδέεται με την έννοια της επιλογής, η οποία ενυπάρχει στον άνθρωπο ως έλλογο ον. Αξίζει να θυμηθούμε ότι η προαίρεση, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, είναι κύριο στοιχείο της αρετής. Η προαίρεση, η συνείδηση της πράξης, η σιγουριά και σταθερότητα στην πραγματοποίησή της αποτελούν αναγκαίους όρους για να χαρακτηριστεί μια πράξη ενάρετη. Τα βασικά στοιχεία της προαίρεσης στη σκέψη του Επίκτητου, δηλαδή η ελεύθερη βούληση και η έλλογη επιλογή, έχουν αριστοτελική προέλευση.

Οι απόψεις που διατυπώνει ο Ευ. Παπανούτσος στο παράλληλο κείμενο συγκλίνουν με τις θέσεις του Επίκτητου. Ο Παπανούτσος ταυτίζει την προαίρεση με τη βούληση και θεωρεί ότι είναι αυτή που διαφοροποιεί τον άνθρωπο από τα ζώα. Η προαίρεση δεν είναι απλή «*όρεξη*», άλογη επιθυμία που μπορεί να έχει και ένα ζώο, αλλά συνδέεται με τον «*λόγον*» (ικανότητα λογικής σκέψης και ομιλίας) – τη βασική ιδιότητα που διακρίνει τον άνθρωπο από τα άλλα ζώα. Ο άνθρωπος χάρη σε αυτή την ικανότητα της λογικής σκέψης και ανάλυσης, της σύλληψης εννοιών και της διαμόρφωσης ηθικών αποφάσεων και επιλογών που συναρτώνται με τις αξίες και τις προτεραιότητες που θέλει στη ζωή του, καταξιώνεται ως ηθικό ον, διότι μπορεί να διακρίνει το καλό από το κακό και να αποφασίζει και να πράττει αυτόβουλα. Ωστόσο, στο δοθέν παράλληλο, επισημαίνεται ότι μολονότι η προαίρεση είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ανθρώπινη φύση, δεν αποτελεί συνειδητή επιλογή του ανθρώπου σε όλες τις περιστάσεις της καθημερινής ζωής, διότι πολλές ενέργειες γίνονται με μηχανιστικό τρόπο.

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1. Γιατί αφού συνάψουμε δάνειο μπορούμε να προσελκύσουμε με μεγαλύτερο μισθό τους ξένους πεζοναύτες τους. Γιατί η δύναμη των Αθηναίων είναι περισσότερο εξαγοράσιμη παρά βασίζεται στα δικά της μέσα· η δική μας από την άλλη (δύναμη) θα μπορούσε να πάθει αυτό σε μικρότερο βαθμό, επειδή υπερέχει περισσότερο στη σωματική δύναμη παρά στη χρηματική (γιατί η υπεροχή της βασίζεται περισσότερο στη δύναμη των σωμάτων παρά στη δύναμη του χρήματος).

Γ2. Στη συνέλευση της Πελοποννησιακής Συμμαχίας οι Κορίνθιοι λαμβάνοντας τον λόγο εξηγούν γιατί η έκβαση του πολέμου θα έχει νικηφόρο αποτέλεσμα για τους Πελοποννησίους. Εμφανίζουν ως εύλογο αποτέλεσμα την επικράτηση των Πελοποννησίων (εικός ἐπικρατήσαι). Αρχικά, επειδή έχουν αριθμητική υπεροχή (πλήθει προύχοντας) και μεγαλύτερη πολεμική εμπειρία (ἐμπειρία πολεμική). Στη συνέχεια, τονίζουν ότι όλοι εκτελούν τις εντολές με τον ίδιο ζήλο (ὁμοίως πάντας ἐς τὰ παραγγελλόμενα ἰόντας) και ο εξοπλισμός του ναυτικού στο οποίο είναι εμφανής η υπεροχή των Αθηναίων (ὃ ἰσχύουσιν) θα γίνει με την περιουσία καθενός ξεχωριστά και με τα χρήματα που υπάρχουν στο ταμείο των Δελφών και της Ολυμπίας (ἀπὸ τῆς ὑπαρχούσης τε ἐκάστοις οὐσίας ἐξαρτυσόμεθα καὶ ἀπὸ τῶν ἐν Δελφοῖς καὶ Ὀλυμπίᾳ χρημάτων). Τέλος, εξηγούν ότι αφού συνάψουν δανειακή σύμβαση θα είναι σε θέση να εξαγοράσουν τους ξένους πεζοναύτες (δάνεισμα γὰρ ποιησάμενοι ὑπολαβεῖν οἴοι τ' ἐσμέν μισθῷ μείζονι τοὺς ξένους αὐτῶν ναυβάτας) αιτιολογώντας τη θέση αυτή με τον ισχυρισμό ότι η στρατιωτική δύναμη των Αθηναίων μπορεί εύκολα να εξαγοραστεί σε αντίθεση με τη δική τους (ὠνητὴ γὰρ ἡ Ἀθηναίων δύναμις μᾶλλον ἢ οἰκεία), η οποία στηρίζεται περισσότερο στη δύναμη του σώματος και όχι του χρήματος (ἡ δὲ ἡμετέρα ἦσσαν ἂν τοῦτο πάθοι, τοῖς σώμασι τὸ πλέον ἰσχύουσα ἢ τοῖς χρήμασιν).

Γ.3.α. «Ἐγὼ δὲ νῦν καὶ ἀδικούμενος τοὺς πολέμους ἐγείρω»

Γ.3.β.

Β' ενικό προστακτικής:

ἄμυναι
κατάθου
ἐπικράτησον
πρόσχεσ

Συγκριτικός βαθμός: πλείονα / πλείω ἢ πλέονα / πλέω

Γ.4.α.

ἔχοντες: αιτιολογική μετοχή, συνημμένη στο υποκείμενο του ρήματος «Ἡμεῖς» ως επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας στο ρήμα «ἐγείρομεν».

ἐπικρατήσαι: τελικό απαρέμφατο ως υποκείμενο στην απρόσωπη έκφραση «εικός (ἐστί)» (υποχρεωτική ετεροπροσωπία).

πλήθει: δοτική της αναφοράς ως επιρρηματικός προσδιορισμός στο ρηματικό τύπο εξάρτησης «προύχοντας».

μισθῶ: δοτική του μέσου ως επιρρηματικός προσδιορισμός στον ρηματικό τύπο εξάρτησης «ὕπολαβεῖν».

ναυβάτας: αντικείμενο στο ρηματικό τύπο εξάρτησης «ὕπολαβεῖν».

ἡ οἰκεία: β' ὄρος σύγκρισης ο οποίος εκφέρεται με το συγκριτικό ἢ + ομοιόπτωτα προς τον α' ὄρο σύγκρισης «ὠνητή» με το συγκριτικό στοιχείο «μᾶλλον» (λειτουργεί ως κατηγορούμενο στο υποκείμενο «δύναμις» μέσω του εννοούμενου συνδετικού ρήματος «ἐστί»).

Γ.4.β. Οἱ Κορίνθιοι ἔλεγον τότε καὶ ἀδικούμενοι τὸν πόλεμον ἐγείρειν. [ὡς **ορθή απάντηση μπορεί να εκληφθεί και : Οἱ Κορίνθιοι ἔλεγον τούτους (σφᾶς) τότε καὶ ἀδικουμένους τὸν πόλεμον ἐγείρειν, εσφαλμένα ὅμως γιατί στην προκειμένη περίπτωση υπάρχει ταυτοπροσωπία.]**

ΚΡΙΤΙΚΗ

Τα αποσπάσματα που δόθηκαν στους υποψηφίους προέρχονται από τις δύο τελευταίες θεματικές ενότητες. Πιο συγκεκριμένα δόθηκε η διδακτική ενότητα 17 από τα *Πολιτικά* του Αριστοτέλη και η διδακτική ενότητα 20 από το έργο *Διατριβαί* του Επίκτητου.

Οι ασκήσεις της Α ομάδας ήταν βατές, χωρίς να ζητείται αιτιολόγηση με παράθεση του αρχαίου κειμένου. Οι ερμηνευτικές ερωτήσεις κάλυπταν τους βασικούς θεματικούς άξονες των ενοτήτων. Επισημαίνεται ότι στην ερώτηση Β2 χρειαζόταν προσοχή, ώστε η απάντηση να είναι στοχευμένη στο χωρίο «Ἐπὶ τούτοις πολίτης εἶ τοῦ κόσμου καὶ μέρος αὐτοῦ, ... οὐδέποτ' ἂν ἄλλως ὄρμησαν ἢ ὠρέχθησαν ἢ ἐπανενεγκόντες ἐπὶ τὸ ὄλον.». Οι ερωτήσεις εισαγωγής και λεξιλογίου δεν παρουσίαζαν δυσκολία. Ακόμη, το παράλληλο κείμενο από τον «Νόμο και την Αρετή» του Παπανούτσου είχα σαφή συσχετισμό με το δεύτερο απόσπασμα (Ενότητα 20) σχετικά με την έννοια της «προαιρέσεως». Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι η ερμηνευτική ανάλυση βασίζεται ως επί το πλείστον στα σχόλια του σχολικού εγχειριδίου. Επομένως, πρόκειται για θέματα στα οποία οι προετοιμασμένοι θα μπορούσαν να ανταποκριθούν σε ικανοποιητικό βαθμό.

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΗΡΑΚΛΗΣ

ΚΑΛΟΛΙΜΝΙΩΤΗ Κ. - ΚΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ ΧΡ.- ΛΟΓΟΘΕΤΗ Σ. –

ΝΑΣΣΙΟΠΟΥΛΟΥ Α. - ΟΚΤΩΡΑΤΟΥ ΣΤ. - ΤΖΙΤΖΗΣ Γ. – ΤΣΑΠΡΑΛΗ ΕΛ.

ἌΔΑΜΟΠΟΥΛΟΥ Σ. -ΠΙΓΚΑ Μ